

Μιχαήλ καὶ Γεωργίου, τὴν παρὰ τὸν κῆπον, ὅπου βλέπομεν τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον ἤδη ἐγκατεστημένον τῇ 31 Ἰανουαρίου 1833, ὅτε εἶχε διορισθῇ Ἀρχαιοφύλαξ ὁ Κόμης Ἀνδρέας Θεοτόκης Ἀνδρουτσέλης, ὃν μετ' ὀλίγον διεδέχθη ὁ Σπυρίδων Παλλαδάς, ὅστις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ προκατόχου παράδοσιν τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ἀπὸ 1. Μαΐου 1833. ¹
(Ἐπὶ τὸ τέλος) N. T. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

VII. ΑΝΕΜΟΣΤΡΟΒΙΛΟΣ*

Ἀνεμοστρόβιλος· Ἀνεμογαζοῦδες· ἀνεμικαί. — Κακοποιὰ πνεύματα ἐν ἀνεμοστρόβιλῳ. — Διάβολος ἄνεμος. — Νεράιδες ἐν ἀνεμοστρόβιλῳ — Νεράιδες χορεύουν. — Προσκύνησις καὶ προσγορεύσεις κατὰ τὴν δόξαν ἀνεμοστρόβιλου. — Προσφοραὶ καὶ μελίσματα. — Συνέπαρμα· ἄνεμος ψυχοπομπός. — Ἀρπυιαί. — Νυμφικὴ πομπὴ ἐναέριος. — Μανικὴ στρατιά.

Ἡ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ταραχὴ, ἣν προκαλοῦσιν ἀντίπνοα πνεύματα, ἀποκαλεῖται διὰ λέξεων τῆς ἰδιώτιδος, αἵτινες ἀπαντῶσι παρὰ βυζαντικοῖς συγγραφεῦσιν ἀνεμοτάραξις ἢ ἀνεμοταραχὴ, συνηθέστατα δὲ, διὰ λέξεως κοινοτάτης, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος νῦν ἀκουομένης, ἀνεμοζάλη, ἢ παρὰδλητέκι αἱ ἀρχαῖαι ζάλη ἢ ζάλος, τὸ ῥῆμα ζαλάω καὶ τὸ ἐπίθετον ζαλόεις. Ἰδιαίτητα δὲ ἡ τῶν ἀνέμων συστρόφη, ἡ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ στρόβιλος (καὶ ποιητικῶς στρόβος ἢ στρόμβος), καλεῖται ἀνεμοστρόβιλος, κατὰ παραφθοράν δὲ ἀνεμοστρόβιλας, ἀνεμοστρόφιλας, ἀνεμοστρούβιλος, ἀνεμοστρούφιλος, ἀνεμορρούφουλας, ἀνεμορρούφουλος, ἀνεμοστρίφτουλας.² Ὁ Δουκλῆγιος ἐν τῇ Γλωσσαρίῳ παρατίθησιν ἐν μόνον παράδειγμα ἐνὸς τῶν ἀνωτέρω τύπων ἐκ Θεοφυλάκτου τοῦ ἱεροδιακόνου· «φορτοῦνα μεγάλη ἐσηκώθη μετὰ ἄνεμον δυνατόν καὶ ἀνεμοστρόφιλον καὶ ἐσύντριψε τὰ μονόξυλά τους.»

Κοινῶς πιστεύεται, ὅτι ὁ ἀνεμοστρόβιλος προέρχεται ἐκ δαιμονικῆς δυνάμεως, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ κακοποιὰ πνεύματα μεταδίδουσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἐν Γορτυνίᾳ, τὰ τε ἐν τούτῳ πνεύματα, καὶ αὐτὸς ὁ ἀνεμοστρόβι-

* Συνέχεια τῶς προηγούμενου τεύχους.

¹ Δεμάτιον ἀριθ. 2291. Atteggio Sr. Giovanni Cassimati κ.τ.λ. Registro Lettere 2do. Δεμάτιον 2294. Atteggio del Conto Andrea Teotochi Andruzzellie Spiridione Pallada erano Archivisti Locali di Corfù. No 1. Lettere. Ὁ διορισμὸς τοῦ Παλλαδά ἐνεκρίθη παρὰ τῆς Γερουσίας τέλει Μαρτίου 1833.

² Οἱ τρεῖς τελευταῖοι τύποι ἐν Κεφαλληνίᾳ. Βλ. Παλλὰς, 1861, σ. 161.

ὡς ὀνομάζονται ἀνεμογαζοῦ, πληθ. ἀνεμογαζοῦδες.¹ Ἐν δὲ Μακεδονίᾳ, ἀνεμικαίς.² Ἐν Κορινθίᾳ, ὅπου τὴν στρογγύλην δίνην ἀνέμου καλοῦσι σα-
γαράκια (πινάκια), νομίζουσιν, ὅτι ἀκούουσιν εὐκρινῶς ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ
τὰς φωνὰς καὶ τὴν ταρχήν, ἣν ποιεῖσιν οἱ δαίμονες· συνεκταλέγουσι δὲ
καὶ τὴν ἀνεμοστροβίλον μεταξὺ τῶν συρμῶν (οἱ συρμοί³), ὡς ἀποκαλεῖται
ἡ δίοδος Στοιχείων ἢ φαντασμάτων, ἢ τὰ μέρη ὅπου ταῦτα ἐπιφαίνονται,
καὶ νομίζουσιν, ὅτι ἡ κατέρρα πιάγει (εἰσακούεταί), καὶ παραχρῆμα πληροῦ-
ται, ἐκφωνουμένη καθ' ἣν ὥραν πνέει ἀνεμοστροβίλος. Κατὰ τινὰ κορινθια-
κὴν παράδοσιν, μήτηρ κατηρῆτο μίαν φεραν τὸ παιδίον τῆς· καὶ μίαν κακὴν
γειτόνισσάν, ὅτε κατόπιν ἐπέρρυγαν μετὰ τὸν ἀνεμοστροβίλον τὰ ἐξωτικά, τῆς
ἐφώνησεν ἀμέτως. «Γειτόνισσάν, γειτόνισσάν, εὖ θέλῃς τίωρ, νὰ καταρασθῇς
τὸ παιδί σου, ποῦ εἶναι συρμοὶ καὶ θὰ πλάτῃ ἡ κατέρρα σου! — Μπα, ποῦ νὰ
πέσουν τὰ μᾶτιξ σου καλλίτερα, εἰς ὃν καταρασθῶ ἐγὼ τὸ παιδί μου!»
ἀπεκρίθη ἡ μητέρα· καὶ τὰ μᾶτιξ τῆς κακῆς γειτόνισσας ἐχύθησαν ἀμέ-
σως ἐκείνην τὴν στιγμήν.⁴

Ἔνεκα τῆς δεξιοῦς ταύτης, ὅτι ὁ Διόβολος προΐανει τοὺς ἀνεμοστροβί-
λους, ἡ λέξις ἀνεμος εἶναι πολλῶς ἐν τῇ γλώττῃ τοῦ λαοῦ ταυτοῦτος
τῇ Διόβολος.⁵ Ἐν Κωμηλίῳ Λευκάδος, ὁ Διόβολος καλεῖται ἀνεμορπή
(διπὴ ἀνέμου) καὶ ἀνεμος.⁶ εἶναι τὸν ἀνέμου καὶ τοῦ γυιοῦ του, λέγουσι
παροιμιακῶς ἐν Λευκάδι, ⁷ πρὸς δῆλωσιν πονηροτάτου ἀνθρώπου. Ἡ γνω-
στοτάτη παροιμία «Ἀνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα» λέγεται καὶ

1 Η. Παπαζαφειροπούλου, Γλωσσάριον ἐν Βόρῳ τ. Β'. σ. 8. Καὶ μεταφορικῶς καλεῖται
ἀνεμογαζοῦ, «ἄτακτον καὶ ἀνήσυχον παιδίον, στρεφόμενον συνεχῶς, ὡς ὁ ἀνεμος.» — Ἡ ἐτυ-
μολογία τῆς λέξεως μοι εἶναι ἀγνωστος.

2 Χρῖστ. Μεγδάκιου, ὁ λύχνος τοῦ Διωγάνου, ἡ ζῆλος χαρμηλός, 1818 σ. 262.

3 Ἡ λέξις, εὔρηται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ ἀναλόγου σημασίας «συρμὰ ἀνέμου» (Ἄν-
τίπατρος ὁ Σιδώνιος ἐν Ἀνθολ. Παλ. Ζ', 493, 4) «νιφετῶν συρμός.» (Ἀντίπατρος αὐτ.
Ζ', 8, 4). «χαλαζήντα συρμόν.» (Λεωνίδας αὐτ. VI, 221, 1), «Πρῶτῳ ἐξαισίου συρ-
μούς.» ([Πλάτων.] Ἀξίολ. σ. 370 c.) «Τοῦ δὲ χειμῶνος ἐπίτασιν λαμβάνοντος ἐπεγεννήθη
πνευμάτιον μέγεθος μετὰ πολλῆς χαλαζῆς, ὥστε, τοῦ συρμοῦ κατὰ πρόσωπον ὄντος ἀ-
ναγκασθῆναι καθῆσθαι τῇ δυνάμει ἀπασαν.» (Διόδωρ. Σικελ. ΙΔ', 28). Τὸν κατὰ πρόσωπον
συρμόν, ὅταν μάλιστα συνοδεύηται ὑπὸ νιφετοῦ ἢ χαλαζῆς, καλοῦσιν ἐν Θεσσαλίᾳ, Φθιώ-
τιδι, Φωκίᾳ, Παρνασίᾳ, ἴσως δὲ καὶ ἑλλαχού τῆς Ἑλλάδος, τὸ φιδ (ῥῖν).

4 Παρὰ τοῦ κ. Ι. Σταματούλη.

5 Πρβλ. τὸ ἀρχαῖον Τυρῶν ἢ Τυρῶς «ἀνέμου συστροφή ἢ πυρός.» (Σχολ. Ἀριστοφ. Ἰππ.
511) ὁ δαιμόνιος δαίμων, ὁ κατὰ τῶν θεῶν πολεμήσας, συνεταύτισθη μετὰ τοῦ ἀνέ-
μου, πρὶν πάντων τοῦ στρουβιλόδους· καὶ ἔφυρε· τούτου ἐλέγετο. (Σχολ. Ἀριστοφ. Βατρ. 847).

6 Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλ. σύλλογος τ. Η' σ. 456. Ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγουσιν
ἀνεμορπή καὶ ἀνεμορροπή καὶ φράζει «σῦρε» ἢ «πῆλινε ἐς τὴν ἀνεμορπή» (χάσου
ἀφανίσου) «ποῦ ἐς τὴν ἀνεμορπή ἦσαν;» Νεοελλ. ἀνάλ. τ. II σ. 161. Πρβλ. καὶ σ. 412).

7 αὐτ. σ. 395. Πρβλ. τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν «ἀνέμου παιδίον· ἐπὶ τῶν εὐμεταδόλων
καὶ κούρων.» (Παροιμ. Βοδλ. 122, 205 σ. 12, 20 ed. Gaisford. — Διογεν. Α', 122 (Gaisf.).
Διογεν. Α' 22, Α', 47. ed. Lentzsch τ. II σ. 8 — Γρηγορ. Κομπ. (Δουγδ.) Α', 54. — Μα-
κκρ. Β', 22. Ἀποστολ. Γ, 14. — Σουΐδας). Ἐμφαμένως ἐν πολλοῖς τῶν ἀπογράφων καὶ
ἐν τισιν ἐκδόσεσι φέρεται «παιδίον» ἀντὶ παιδίου. — Πρβ. Πυλινδακ. Α', 196 «εἴποι ἄν αὐτὸν
(Ἰππὸν) «Ὀμηρος εὔρει ἢ ἀνέμου παιδίον» τὸν ταχύποδον δηλαδὴ Ἰππὸν.

« Ἀνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα » ἢ « Διαβολομαζώματα κτλ. » Ἡ δὲ κατάρκ « Νὰ σὲ πάρῃ ὁ διάβολος » λέγεται ὑπό τινων εὐφημότερον « Νὰ σε πάρῃ ὁ ἄνεμος ! » (μερικοὶ προσθέτουσι « Καὶ νὰ σ' ἀλέσῃ ὁ μῦλος ! ») Ἐκ τῶν Λατίνων πατέρων τῆς ἐκκλησίας Γρηγόριος ὁ Πάπας ὁ Διάλογος ἀποκαλεῖ τὸν δαίμονα *ventus urens* καὶ *aquilo*¹, καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀναλόγους μετὰ χειρίζονται λέξεις² καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ ἀνεμοστρόβιλου προξενουμένας ζημίας ἐθεώρουν διαβολικὸν ἔργον, *Teufelswerk*.³ Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν παρ' ἅπασι τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς φέρεται ἡ δοξασία, ὅτι ἐν τῷ ἀνεμοστρόβιλῳ οἰκοῦσι πονηρὰ καὶ κακοποιὰ πνεύματα· κατὰ τὰς παραδόσεις γαλλικῶν τινῶν τόπων, οἱ ἀνεμοστρόβιλοι ἐγκλείουσι δαίμονας ἢ μάγους.⁴ Αἱ γερμανικαὶ δοξασίαι εἰσὶ ποικίλαι καὶ πολυπληθεῖς· ἐν τῷ ἀνεμοστρόβιλῳ περιάγεται κολαζομένη ἡ θυγάτηρ τῆς Ἑρωδιᾶδος.⁵ Ἐν Κάρτφ Ῥήνφ νομίζεται, ὅτι κάθηται ἐν αὐτῷ κακὴ μάγισσα,⁶ ἐν *Lechraim*, ὅτι πολλαὶ μάγισσαι.⁷ Ἐν Βεστφαλίᾳ λέγουσι περὶ ἀνεμοστρόβιλου : « *da fliegen die Buschjungfer.* »⁸ Ὅταν ἄνεμος πνέῃ ἐπὶ τῶν σπαρτῶν λέγουσιν ἐν Γερμανίᾳ : « *Die Kornmutter geht über die Getreide.* »⁹ Κατὰ τὸν *Mannhardt*, ὁ στρόβιλος, ἡ θύελλα καὶ ἡ καταιγὶς, εἰσὶν ἐν τῇ δημώδει μυθολογίᾳ παραστάσεις ἐξωτερικῆς ἐνεργείας τοῦ αὐτοῦ δαιμονίου, ὅπερ ἐν ἡρέμῳ καταστάσει νομίζεται ἐνσενσικωμένον ἐν τοῖς δένδροις τῶν δασῶν.¹⁰ Οἱ Ἀλέσσοι, πνεῦμα τῶν δασῶν κατὰ τὰς προλήψεις τῶν Ῥώττων, ὑποτίθενται ἔστιν ὅτε πνέοντες μετὰ τοῦ ἀνεμοστρόβιλου.¹¹ Ἑτέρας παραπλησίαις δοξασίαις Γερμανῶν, Δανῶν, Σουηδῶν καὶ Βοημῶν, ἀναφέρει ὁ αὐτὸς συγγραφεύς.¹² Οἱ Σουηδοὶ νομίζουσιν, ὅτι ὁ προηγούμενος καταιγίδος ἀνεμοστρόβιλος εἶναι Τρόλλ καταδιωκομένη ὑπὸ τῆς βροντῆς.¹³ ἐν δὲ γερμανικοῖς καὶ σκανδιναυικοῖς μύθοις ἀναφέρεται καταδίωξις τῶν Τρόλλ, τῶν *Holzfräulein*, τῶν Λευκῶν γυναικῶν κλπ. ὑπὸ τοῦ ἀγρίου κυνηγοῦ, τοῦ *Oden* κλπ. ἀνάλογος εἶναι ὁ ἐλληνικὸς μῦθος περὶ καταδίωξεως τῶν Ἀρπυιῶν ὑπὸ τῶν πτερωτῶν υἱῶν τοῦ Βορέου.¹⁴ Κατὰ τοὺς σλαβικοὺς μύθους ὁ ἀνεμοστρόβιλος νομίζεται χορὸς τοῦ πονηροῦ πνεύματος· κλείουσι δὲ ἐπιμελῶς ἐν

1 Gregor. Magn., I, 247, 570.

2 Bl. Grimm, D. M. σ. 951—952. Πρὸς καὶ σ. 262. 599.

3 Schwartz, *Naturan.* II. 74—75.

4 Bl. Monnier, *Tradit. popul. comparées* 1854 σ. 28—30.

5 *Zeitschrift f. deutsche myth. u. sittenk.* τ. I σ. 102.—Grimm, D. M. σ. 262.

6 Kuhn, *Westf. Sagen.* II, 93.

7 *Leoprechting, Lechraim* σ. 15, 101.

8 Montanus, *Die deutschen Volksfeste.* Iserlohn, 1851. II σ. 103.

9 *Mannhardt, Wald-u. Feldkulte,* τ. I σ. 611. Τοῦ αὐτοῦ, *Korndämonen* σ. 2. 19.

10 *Mannhardt, Wald-u. Feldk.* I. σ. 149.

11 αὐτ. I, 139.

12 αὐτ. I, 149.

13 αὐτ. I, 128.

14 αὐτ. τ. II σ. 95.

ταῖς καλύβαις πάντα τὰ ἀνοίγματα, ἵνα μὴ εἰσδύσῃ τὸ κακόν.¹ κατὰ δὲ τὰς δοξασίας τῶν Βοημῶν, ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ ὑπάρχει ὁ διάβολος ἡ μίχ μάγισσα.² οἱ δὲ Ῥωμανοὶ τῆς Τρανσυλβανίας πιστεύουσιν ὅτι ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ χορεύει τὸ πονηρὸν πνεῦμα.³ Τέλος οἱ χωρικοὶ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βρετανίας καὶ Πικαρδίας λέγουσιν, ὅταν πνέῃ ἀνεμοστροβίλος· «ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος περᾶ.»⁴

Ἐκ πάντων δὲ τῶν πονηρῶν πνευμάτων κατ'ἐξοχὴν εἰς τὰς Νεράιδας ἀποδίδωσιν ὁ καθ' ἡμᾶς λαὸς τὴν γένεσιν τοῦ ἀνεμοστροβίλου. Ἐν Γορτυνίᾳ λέγοντες Ἀεμογαζοῦδες καὶ ἀλλαχοῦ Ἀεμικάς, τὰ ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ δαιμόνιζ, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, ἐννοοῦσι κυρίως Νεράιδας. Ἡ αὐτὴ καθ' ἑαυτῇ δοξασία διατηρήθη καὶ παρὰ τινα κελτικοὺς λαοὺς· οὕτως οἱ Βρετανοὶ ἐν Γαλλίᾳ νομίζουσιν, ὅτι ὁ ἀνεμοστροβίλος ἐγκλείει Fées⁵, καὶ οἱ Ἰρλανδοὶ Ἐλφ.⁶ παρὰ δὲ Γερμανοῖς, παρὰφθαρσίᾳ τῆς ἀρχικῆς ιδέας, ἀντικαθιστᾷσι ταύτας μάγισσαι (Hexen), ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. — Ἐν Ζακύνθῳ, ὅσκις πνέῃ ἀνεμοστροβίλος, λέγουσι «χορεύουνε ἡ Ἀνεράιδες» τοὺς δὲ κύκλους, οἵτινες χαράσσονται ἐν τῇ κόνῃ ἢ ἐν τῇ ἄμμῳ ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἔχνη τῶν ποδῶν τῶν Ἀνεράιδων.⁷ Οἱ παλαιότεροι Γερμανοὶ ἐπίστευον ὁμοίως, ὅτι ἐν τῷ ἀνεμοστροβίλῳ χορεύει ἡ Ἡρωδιάς⁸ ἐν Innthal τῆς Τιρολίας ὁ ἀνεμοστροβίλος καλεῖται Hexentanz (χορὸς μαγισσῶν), διότι ὀρχοῦνται ἐν αὐτῷ αἱ μάγισσαι.⁹ Ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν ὁμοίων σλαβικῶν καὶ ρουμανικῶν μύθων· κατὰ τινα δὲ πολωνικὴν δοξασίαν, ὅταν πνέῃ ἀνεμοστροβίλος, ὀρχεῖται τὸ πονηρὸν πνεῦμα.¹⁰

Ὅπως μὴ ἐξοργισθῶσιν αἱ Νεράιδες, ὀφείλει ἕκαστος κατὰ τὴν δίοδον ἀνεμοστροβίλου νὰ πέσῃ πρηνὴς κατὰ γῆς, μέχρις οὗ παρέλθῃ τὸ κακόν. Τὰ πικιδία κωλύουσιν ἐπιμελῶς ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῆς οἰκίας, ἢ ὅσκις τοῦτο εἶναι ἀδύνατον καθίζουσι ταῦτα χαμαί. Κατὰ τινα ἡπειρωτικὴν παράδοσιν μίχ μητέρα ἐθέριζε μὲ τὴν κόρην τῆς· τότε ἐσηκώθη ἑνὲς μεγάλου ἀνεμοστροβίλου, καὶ ἡ μητέρα ἔταυψε, ὅτῳ ποῦ πέρασε· ἡ κόρη ὁμῶς δὲν ᾔθελε νὰ σκύψῃ. Τὴν ἐπῆραν λοιπὸν αἱ Νεράιδες καὶ τὴν ὕψην εἰς ἓν βουνὸν καὶ τὴν ἐκράτησαν μαζὶ τοὺς.¹¹ — Οἱ Ἰρλανδοὶ πιστεύουσιν ὅτι Ἐλφ με-

1 Hanusch, Slawische Mythologie σ. 185.

2 Grohmann, Sagen aus Böhmen σ. 111.

3 W. Schmidt, des Jahr u. seine Tage σ. 16.

4 P. I. (acroix) Jacob bibliophile, Curiosités de l'histoire des croyances populaires au moyen âge 1859 σ. 119.

5 Nore, Coutumes etc. des provinces de France, σ. 216—217. — Ἐν Béarn τῆς Γαλλίας πιστεύουσιν ὅτι αἱ Fées διαγαίρουν ἢ κατευνάθουν καταιγίδας (αὐτ. σ. 125).

6 Nore σ. 216—217. — Grimm, Irische Eifenmärchen σ. X, Deutsche Myth. σ. 599.

7 Schmidt, Volksl. σ. 124.

8 Grimm, D. M. σ. 262 σημ.

9 Zingerle, Sitten u. Gebräuche des Tiroler Volks. Innsbruck, 1857.

10 Woyciecki παρὰ Grimm, D. M. σ. 599.

11 Hahn, Gr. u. aiban. Märchen &c. 81 τ. II σ. 80.

τοικοῦσι καὶ δι' ἀνεμοστροβίλου μεταβαίνουσιν εἰς τὰς νέας αὐτῶν κατοικίας, διὰ τοῦτο προσκλίνουσι πρὸ τοῦ ἀνεμοστροβίλου οἱ ἀπαντῶντες. ¹ Ἐν τοῖς Βοσγίοις ὅρεσι ὑπάρχουσι μέρη, ὧν ὑπεράνω διέρχεται χορεία μουσικῶν (Mouhi-heuken,) ἣν ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ συναντήσῃ τις· ὅπως μὴ τὸν κατασπαράξωσιν, ὀφείλει νὰ πῆσῃ πρηνάς. ² Περὶ πλῆθος ἐποίουν ἐνισαχοῦ τῆς Γερμανίας οἱ χωρικοί, ὅσῳκις ἐνόμιζον ὅτι ἤκουον κατὰ τὴν νύκτα διερχομένην τὴν ἀγρίαν θήραν (die wilde Jagd)· ὥφειλον νὰ κατακλιθῶσι τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν γῆν ἐστραμμένον ἔχοντες, ὥπως μὴ κκαπειήσῃ αὐτοὺς ὁ ἀγrios κυνηγός· ἦν δ' ὁ ἀγrios κυνηγός αὐτός ὁ ὑπατος τῶν γερμανικῶν μύθων θεός Wotan, ἡ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσι γερμανοῖς περισωθεῖσα δεισιδαιμονία ἦν ἔσως λείψανον τῆς παλαιᾶς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου· τανῦν ἐν Βοημίᾳ, πίπτουσι ἐπίσης πρηνεῖς, ὅσῳκις νομίζουσιν, ὅτι ὑπεράνω τοῦ φυλάμκτος τῶν δασῶν ἀκούουσι τοὺς καλπατμοὺς τῶν ἵππων καὶ τὰς ὕλακας τῶν κυνῶν τῶν φαρμακτικῶν θηρευτῶν, καὶ μένουσι ἐν τῇ αὐτῇ θέσει μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡσυχία, ἐμφαίνουσα τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀγρίας θήρας. ³

Ἐκτός δὲ τῆς ὑποκλίσεως πρὸ τοῦ ἀνεμοστροβίλου, συντελεστικώταται πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀπὸ τούτου δεινῶν ἡγοῦνται ἐπωδάς τινας, ὥς εὐφήμεν τῷ στόματι καὶ μικρᾷ φωνῇ ἀπαγγέλλουσιν. ⁴ Ἐν Ἀθήναις καὶ μάλιστα πλησίον τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, διερχομένου ἀνεμοστροβίλου, αἱ γραῖαι κύπτουσι χαμαὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, ἐπιφωνοῦσαι. *Μέλι καὶ γάλα 'ς τὸ δρόμο σας!* ⁵ Τούτου ἕνεκα καὶ τὰ ἐξωτικά πολλᾶκις ἐν Μακεδονίᾳ κατ' εὐφημισμὸν καλοῦνται *Γλυκά καὶ μελιτέια*. ⁶ Ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σάμης, ἀπαγγέλλουσι μακροτέρην ἐπωδὴν, ἐν ᾗ ἀναφέρεται καὶ ἡ σχέσις τῶν Νεραιδῶν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, περὶ ᾗ ἀλλαχοῦ ποιούμεθα λόγον. ⁷ *Χαιράμεναις, καλέκαρδαις! Μέλι καὶ γάλα 'ς τοῦ βασιλέα τὴν τάβλα! 'Σ τὴν ψυχὴν τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀλέξανδρου, κακὸ μὴ μου κάμῃτε!* ⁸ Πολλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, ἐγειρομένης σφοδρᾶς θύελλης, ᾗς πρόξενοι νομίζονται Νεραιδᾶς, ψιθυρίζουσι πρὸς κατὰστολὴν ταύτης. *Μέλι καὶ γάλα (τρίς), κατ' ἀπ' ἐδῶ πέραθεν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος 'ἔη καὶ βασιλεύει (τρίς).* ⁹ Ἐπὶ τῶν Πιερίων ὄρεων ὑπάρχει μέγα σπήλαιον, ἐν ᾧ, ὡς οἱ ποιμένες καὶ οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ δοξάζουσι, κατοικοῦσιν ἐξωτικάς· οὐδεὶς τολμᾷ νὰ

¹ Grimm, *rische Elfenm.* σ. X. — Βλ. καὶ Rêsté, *Histoire des sciences occultes* τ. I σ. 463.

² *Usages et superstitions dans les Vosges* ἐν *Magasin pittoresque* 1866, σ. 135.

³ Grohmann, *Sagen aus Böhmen* σ. 77-80.

⁴ Ἐν Κορινθίᾳ πολλᾶκις διαβαίνοντος τοῦ ἀνεμοστροβίλου, ἐπιφωνοῦσι πτόνντες· «Σκατὴ 'ς τὰ γένηα σου!» καταρώμενοι καὶ ὑβρίζοντες οὕτω τὸν ἐν τῷ ἀνέμῳ διάβολον.

⁵ Πιτάνης ἐν *Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι* 1852 σ. 647. — Βλ. καὶ Wachsmuth, *das alte Griech. im neuen* σ. 31. 58. — Σ. Καρτισίου, ὁ Κάρπαθιος· *κωμῳδία* σ. 31.

⁶ Χαρτα. Μεγδανοῦ, *Λόγνος Διογένους* σ. 263.

⁷ Βλ. Πολίτου, ὁ περὶ Γοργόνων μῦθος σ. 8. κα.

⁸ Schmidt, *Volksl.* σ. 425.

⁹ Ἰω. Μιχαήλ, *Μακεδονικά* σ. 29.

πλησιάζει εἰς αὐτό, οὐδὲ νὰ ἀποκόψῃ δένδρον ἐκ τῶν ἐγγύς δασῶν· ὁσάκις δ' αἱ γυναῖκες τῶν παρακειμένων χωρίων βλέπουσιν ἐγειρομένους θυέλλας ἐν ταῖς πέριξ κορυφαῖς, ὅπως ἐξορκίσωσι τὰ φοβερά πνεύματα, ἀναφωνοῦσι *Μέλι καὶ γάλα!*¹ Αἱ ἐπαῖοι αὗται ὑποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν ἐποχῇ παλαιότερᾳ προσέφερον πρῶτοντι ταῖς Νυμφαῖς, αἷς ἀπέδιδαν τὴν αἰτίαν τῶν θυελλῶν, προσφοράς ἐκ μέλιτος καὶ γάλακτος. Ἐν οἰκείῳ τόπῳ θὰ διαλέξωμεν ἐκτενῶς περὶ τῶν συνειθιζομένων ἔτι προσφορῶν περὶ μέλιτος καὶ γάλακτος πρὸς ἐξίλασιν τῶν Νερχίδων ἢ τῶν Μοιρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν ὁμοίαις περιπτώσεσιν, ἐπὶ ἀνεμοστροβίλου, ὡς βεβαιοῖ ὁ Θεοτόκης ἐν τῷ περὶ Κερκίρας συγγράμματι του, συνειθίζον οἱ χωρικοὶ, τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, πρὸ τοῦ περίπου ἑτῶν, νὰ προσφέρωσιν εἰς τὰς Νερχίδας *μέλι καὶ γάλα*, ὁσάκις, κατὰ τὴν γνώμην εἰδημόνων γυναικῶν, δέηρχοντο διὰ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ οἱ προσέχοντες τὴν προσφορὰν εὕρισκοντο, ὅπερ ἀκρῶ ποδὶ μόλις θίγουσιν· ἐναρμίζετο δὲ ὅτι προήγγειλε πᾶντοτε τὴν δίοδον αὐτῶν αἰφνίδιος στρόβιλος κωνιορτοῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σφοδρὸς². Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συνειθίζον ἐνίοτε νὰ θύωσιν ἄρνα μέλαιναν τῷ Τυφῶνι, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν καταιγίδων. Τὸ ἔθος τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ἀριστοράνης, καὶ πλατύτερον ἀναφέρουσιν οἱ Σχολιασταὶ αὐτοῦ.³ Ἀπαρχάλλαικτον δ' ἔθιμον διατηρεῖται μέχρι τοῦ νῦν ἐν Καρινθίᾳ (Kärnten) καὶ ἐν τισιν ἄλλαις γερμανικαῖς χώραις. Σφοδρῶς ἀνέμου πνέοντος, πρὸ πάντων κατὰ τὰ δωδεκαήμερα, πρὸς ἐξίλασιν τοῦ ἀνεμοστροβίλου, θέτουσι πρὸ τῶν θυρῶν ἐν ἁτράκταις ῥῶν, ἢ ἐν μικροῖς πινακίαις, γάλα ἢ ἄλλα ἐδέσματα· ταῦτα δὲ πολλάκις ἢ οἰκαδόσποινα τίθεισι οὐχὶ πρὸ τῆς θύρας, ἀλλ' ἐπὶ τινος δοκαῦ, πρὸς τὴν σκοπὸν τοῦτον προεξεχούσης μικρὸν κατὰ τὴν γωνίαν τῆς στέγης.⁴

Τὸν μὴ οὕτω τιμῶντα καὶ ἐξορκίζοντα τὸν ἀνεμοστρόβilon, αἱ Νερχίδες ἢ οἷονδ' ἄποτε ἄλλο δαιμόνιον ἐν αὐτῷ ἐγκρύπτεται, συναρπάζουσι καὶ εἰς ἀπωτάτους μεταφέρουσι τόπους. Ἀνωτέρω παρέθεμεν τοιαύτην τινὰ ἡπειρωτικὴν περὶ Νερχίδων, ἐν δὲ τῷ περὶ Νερχίδων κεφαλαίῳ τῆς Νεοελληνικῆς ἡμῶν μυθολογίας ποιούμεθα ἐκτενέστερον λόγον περὶ τοῦ συνεπάρματος γυναικῶν πρὸ πᾶντων ἢ κορασίων ἢ παίδων ὑπὸ Νερχίδων. Ἰδίως δὲ ὁ ἀνεμοστρόβιλος, ἢ

¹ Pouqueville, Voyage de la Grèce τ. III σ. 88.—Τὸ σπῆλαιοναῖ ναι ἴσως τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Heuzoy (Le mont Olympe et l'Acarnanie σ. 204) ἀναφερόμενον, ὡς κείμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους «Φλάμπορου» δύο ὥρας κάτωθεν τῆς κορυφῆς. Οἱ χωρικοὶ νομίζουσιν ὅτι ὁ πλησιάζων εἰς αὐτὸ ἐξίσταται τῶν φρενῶν. Ἰσως ἦν τὸ πάλαι ἱερὸν ταῖς Μοῖσαις, ὧν εὐλογία ἢ μετάνοια εἰς Νερχίδας, ἀφ' οὗ καὶ αἱ Μοῦσαι ἦσαν ἐκ τοῦ γένους τῶν Νυμφῶν. (Πρβλ. καὶ Schmidt, Volksl. σ. 125).

² Théoloky, Détails sur Corfou. Corfou, 1826 σ. 123.

³ Σχόλ. Ἀριστοφ. Βατρ. 847. «ἄρνα μέλαιναν»: Ὡς τοιαύτης γενομένης θυσίας τῷ Τυφῶνι ἐπὶ τῷ λῆξαι τὰς καταιγίδας.—Τοιαῦτα γὰρ ἔθνη τῷ Τυφῶνι, ὁ πότε στρόβιλος δῆς ἐκινεῖται ὁ ἀνεμός, τῶν γὰρ τοιούτων οὗτός ἐστιν ἔφορος· εἰκότως δὲ μέλαιναν καὶ οὐ λευκὴν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Τυφῶς μέλας.

⁴ Germania, 1866 τ. XI σ. 75, ἐνθα καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρονται, μαρτυροῦντες περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ἔθιμου ἀπὸ τὴν λοιπὴν Γερμανίαν.

καὶ ὁ ἄνεμος ὀπλῶς ἀρπάζουσι καὶ ἀπώπτατα μετακομίζουσι. Ἀνωτέρω παρέθεμεν τὴν κατάρτην «Νὰ σε πάρῃ ὁ ἄνεμος!» ἐντονωτέρᾳ ταύτης εἶναι ἢ ἐν Κεφαλληνίᾳ συνειθιζομένη. Ἀνεμορροούφουλος καὶ ἀνεμοκάπκιστος (ἐνθα ὑπανοεῖται «Νὰ γίνῃς» ἢ «Νὰ σ' ἀκούτῃ ἀνεμορροούφουλον» κλπ.)¹ Κατὰ τι θηρακικὸν ἀνέκδοτον παρὰ Κρήτιον Βασιλοπούλῃ, φοβουμένη τὸν πατέρα τῆς ἀναδύναμις εἰς ἡλικίαν καὶ περιτριγυρίζει, φωνάζουσα. «Ἄέρας μου, ἀνεμοστρόφιλά μου, ἔλα νὰ με πάρῃς! — Ἔρχεται ἕνας ἀνεμοστρόφιλος, σηκώνει τὰ παιδιὰ καὶ τὰ πέρνει, πᾶσι ἔς τὴν ἄβυσσον . . . ὁ ἄνεμος ὑπῆε καὶ τῶρ ῥῆξε ἔς τὴν ἔρημον, ἔς μὲν βασιλικὴ αὐλή.»² Οἱ ἀπροσδοκῆτως βλέποντές τινα ἐρωτῶσιν ἐνίοτε αὐτόν, «Ποῖος ἄέρας σ' ἔφερε; — ποῖος ἄέρας σ' ἔρρηξε ἐδῶ;» τοιαῦτα δὲ φράσεις ἀπαντῶσιν ἐν παλαιαῖς γαλλικοῖς ποιήμασι «quel vent vos quie?» «quel vent vos maine?» «quel vent vos mæee et quel oré?»³ Μετὰ τὴν φράσιν ταύτην παίζει δημῶδες τι ἀνέκδοτον, καθ' ὃ εἰς λαχανοκλέπτῃς, καταληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ τῇ νύκτι ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κήπου, καὶ ἐρωτηθεὶς «Πῶς εὐρέθης; ἐδῶ;» ἀπεκρίθη· «Ἄέρας μ' ἔρρηξε. — Καλῶ, καὶ τὰ λάχανα τί θέλουνε, ποῦ εἶναι ξαλωμένα; — Ἐπιάστηκα ἀπ' αὐτὰ, γὰρ μὴ πέσω. — Ἀμμή αὐτὰ, ποῦ εἶναι ἔς τὸ σκκοῦλι, πῶς εὐρέθησαν ἐκεῖ μέσα; — Αὐτὸ δὲ θαυμάζομαι καὶ ἐγώ!»⁴

Ἡ δοξασία, ὅτι ὁ ἄνεμος ἀναρπάζει ἔστιν ὅτε ἀνθρώπους δὲν εἶναι βεβαίως ἐντελῶς ἀθάσιμος· αἱ νεώτεροι μετεωρολόγοι ἀναφέρουσιν ἱκανὰ παρὰ ραδείγματα ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπὸ δεινοῦ τυφῶνος καταληφθέντες ἀνυψώθησαν μέχρι δύο μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, καὶ μετὰ ταχύτητος καταπληκτικῆς μετηνέχθησαν εἰς τόπους πόρρω ἀπέχοντας.⁵ Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν σπανιωτέρων τούτων καὶ παραδοξαίων φαινομένων, καὶ μόνῃ ἢ καθημερινῇ παρατήρησις τοῦ ἀνέμου καὶ ἰδίως τοῦ ἀνεμοστροφίλου, ἀναρπάζοντος καὶ ἐν ἀναρεῖ παρσύροντος μικρὰν κουφότερα πράγματα ἤρκει νὰ παρὰσχῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν διάπλασιν ἱκανῶν μύθων παρὰ τοῖς πρώτοις ἀνθρώποις. Οἱ τοιοῦτοι μῦθοι διετυπώθησαν ἐριστικῶς βραδύτερον, ὅποτε ἐμορφώθησαν αἱ περὶ ψυχῆς ἰδέαι, καὶ ὅς ἡ οὐσία ταύτης ἦν ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τοῦ ἀνέμου, καὶ ὧν ἕνεκα διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων ἀμφότερα ἐδηλοῦντο (πνεῦμα, anima, animas). Ἐντεῖθεν καὶ αἱ ἄνεμοι ὑπελαμβάνοντο ψυχοπομπαὶ δυνάμεις⁶ καὶ ἐκ τούτου

1 Νεοελλ. ἀνάλ. τ. II σ. 161, 412.

2 Ἡ Γουροῦνα καὶ ὁ Τρικύδης. Ἄρ. 18 τῆς ἀνecdότου συλλογῆς Παταλᾶ.

3 Παρὰ Grimm, D. M. δ' έκδ. t. III σ. 279.

4 Τὸ ἀνέκδοτον ταῦτο παρενέβαλεν εἰς τὸ ποίημά του, Στράτιον Καλοπύχειρον, ὁ καὶ Στέφανος Κουρνούδης· ἀλλὰ πολλῶ πρότερον, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 14', ἑκατονταετηρίδος, ἐπιχορήγησεν αὐτὰ καὶ ὁ βυζαντινὸς Μανουὴλ ὁ Φίλος (Man. Philae, Carmina ed. Miller I σ. 213.)

5 Βλ. Zuecher et Marellé, Trombes et cyclones. Paris, 1876 σ. 121-122. 66.—Τῶν αὐτῶν, Les météores. 4η έκδ. P. 1875 σ. 132 καὶ 136.

6 Βλ. Roscher, Hermes der Windgott. Iprz, 1878 σ. 54 καὶ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἀέρος καὶ ψυχῶν βλ. αὐτ.—Ἀλλαχού τῆς ἡμετέρας Νεοελληνικῆς μυθολογίας (ἐν τοῖς κεραλαῖσι περὶ Δημῶδους ψυχολογίας καὶ περὶ Διαβόλου) θὰ διαλάβωμεν ἰκτινέστερον περὶ τῆς σχέσεως ταύτης.

ἐξηγεῖται, διὰ τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ τὸ Ἑρμῆς, ὅστις ἐν ἀρχῇ ἦν πι-
θωνῶς προσωποποιήσις τοῦ ἀνέμου, μετέπεσεν, ἴσως πολλῶ πρό τοῦ Ὀμήρου,
εἰς θεὸν ψυχοπομπῶν. Προδήλω· δὲ ἡ συνταύτισις τῶν ἀνέμων τῆς ψυχο-
πομποῦς θεότητι καταφαίνεται ἐν τοῖς περὶ Ἀρπυιδῶν μυθολογήματι. Αἱ
Ἀρπυιαὶ ἦσαν ὄρεα καὶ αἱ πτερωταὶ θύελλαι, καὶ δαίμονες τοῦ ταχέως ἐ-
περχομένου θανάτου. ¹ Ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ ὁ Τηλέμαχος καὶ ὁ Εὐχαιῶς λέγου-
σιν ὅτι τὸν Ὀδυσσεύα ἀλλεῖωσιν Ἀρπυιαὶ ἀνηρείψαντο. ² Ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀδυσ-
σεΐας αἱ Ἀρπυιαὶ ταυτίζονται καθ' ὁλοκληρίαν τῆς θύελλαις· ἡ Πηνελόπεια
εὐχεται νῆαν ἀρπάζει αὐτὴν θύελλα, ὡς ἀνῆρπασε τὰς Πανδαρέου κόρας·

ἢ ἔπειτ' αὖ ἀναρπάξασα θύελλα
εὐχέτο προφέρουσα κατ' ἀέριεντα κέλευθα,
ἐν προχοῇ δὲ βάλοι ἀφορρούου Ἑλεανοῖο.
Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κόρας ἀνέλοντο θύελλαί . . .
τόρρα δὲ τὰς κόρας Ἀρπυιαὶ ἀνηρείψαντο. ³

Ἐν Ἰλιάδῃ ἀναφέρεται ἀπλῶς θύελλα ἀνέμου, ἀνευ σχέσεως πρὸς τὰς Ἀρ-
πυίας· ἡ Ἑλένη καταρᾶται ἐσσυτήν·

Ὡς μ' ὄφελ' ἦματι τῇ, ὅτε με πρῶτον τέκε μήτηρ
εὐχεσθαι προφέρουσα κακὴ ἀνέμοιο θύελλα
εἰς ὕρας ἢ εἰς κύμα πολυπλοίστοιο θαλάσσης. ⁴

Ταῦτα δ' εἰσὶν ὁμοιότατα τῇ παλλάκις μνημονευθείσῃ δημῳδαὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν
σε πέρη ὁ ἀνεμός! », ἢ καὶ ἀνῆλτος ὑπάρχει ἀρχαία παροιμία· «ἀνέμοις
παρὰδοῦναι» (ventis dare aliquid). ⁵—Αἱ Ἀρπυιαὶ ἀπεικονίζοντο παρὰ τῶν
ἀρχαίων, ὅτε μὲν ὡς πτηνὰ, ὅτε δὲ ὡς πτερωτὰ γυναικῆς, ⁶ ὡς ἐν τῇ
γνηστῇ μνημείῳ τῶν Ἀρπυιδῶν ἐν Λυκίᾳ. Νῦν δ' ἐν Ἡπείρῳ αἱ ἑσθελαιεῖς
ἢ ἑσθελαιεῖς (ἐσθελαιεῖς, Νερξίδες) νομίζονται ἐναέρια σώματα, ἢ μεταμορ-
φούμενα μαγικὰ πούδια. ⁷ Ἀξίον σημειώσεως τοῦτο, ἀποδεχνόμενον ὅτι αἱ
Ἀρπυιαὶ, αἵτινες παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐσχετίζοντο παλλὰς τῆς Νύμφης ⁸,
συνταυτίζονται μετὰ τὰς Νερξίδας, οὐ μόνον διὰ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς
τὰς θύελλας, ἀλλὰ καὶ στενώτερον, ἐν Ἡπείρῳ, διατηρηθείσης τῆς παρὰ
στάσεως αὐτῶν, ὡς ἀρνέων.

¹ Βλ. Luynes, Mémoire sur les Harpyes ἐν Annali del Inst. di cor. arch. Roma 1815
τ. XVII σ. 4 κα. — Gerhard, ἐν Arch. Ztg. τ. I σ. 91. — Preller, Griech. Myth. I σ. 458
(436) II 331 Mannhardt, Wald u. Feldk. τ. II σ. 91 κα. Αἱ Ἀρπυιαὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ
τῷ Ῥοδίου (B. 276), ἔρχονται εἰς τὸν Φινέα καὶ ἔλλαι ἀδελφεῖς. Πρὸς καὶ Vergil, Aen.
XII 855. «Illa (Megaera) volat, celerique ad terram turbine fertur.»

² Ὀδ. Δ, 241. Γ, 371. — Περὶ τῶν τοιοῦτων φράσεων βλ. καὶ Roscher, ἐνδ. ἀν. σ. 39 κα.

³ Ὀδυσσ. Υ, 63 κα.

⁴ Ἰλ. Ζ, 315. — Πρὸς. Ἀπολλων. Ῥόδ. Δ, 1112 «Ἡ αὐτὴ με ταχέως ὑπὲρ πύκτου
φέρουσιν ἐνθύνει· εἰς Ἰχθυόεν ἀναρπάξασαί ἔειπαι.»

⁵ Roscher, ἐνδ. ἀν. σ. 39 καὶ τοὺς συγγραφεῖς εἰς οὓς παραπέμπει.

⁶ Βλ. O. Jahn, Archæolog. Beilage σ. 101 κα.

⁷ Κασσιώτης ἐν Χρυσόλλῳ τ. Γ', σ. 9.

⁸ Πρὸς. E. Curtius ἐν Gerhard's Denkmäler u. Forschungen 1855 ἀρ. 73 σελ. 8. —
Schmidt, Volk. σ. 125.

Τὰς δοξασίας περὶ συνεκάρματος ὑπὸ ἀνεμοστρόβιλου, ἢ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ δαιμόνων ἀνευρίσκεμεν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Ἐν τῷ Παλατινῷ πιστεύεται, ὅτι ὁ ἄνεμος ἀρπάζει ἀνθρώπους καὶ φέρει αὐτοὺς μακρὰν, 200 ὥρων δρόμον. ¹ Ἡ Polednice μεσημβρινὸν δαιμόνιον τῶν Βοημῶν, ἀρπάζει ἐν ἀνεμοστρόβιλῳ λεχῶνας, ἀν' ἐξέλθῃσι τῶν οἰκιῶν κυτῶν. ² Κατὰ τι σερβικὸν περὶ ἀνθρώπων, τρεῖς δράκοντες ἀνερπάζουσιν, ὡς ἀνεμοστρόβιλος, τρεῖς ὠραίας βασιλοπούλας χορευούσας. Ὁ ἥρωϊς ἀδελφὸς τῶν, ἱππεύων πτερωτὸν ἵππον, λυτρώνει αὐτάς, παλαίσας κατὰ τῶν δράκόντων καὶ νικήσας αὐτούς. Οἱ δράκοντες εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἀλλ' ἐξερεύγοντι φλόγας ἀπὸ τοῦ στόματος. ³

Ἐνδιεφέρουσα λίαν φαίνεται ἡμῖν σφακιωτικὴ τις παρχόσις, ἐν ἣ περὶ δῆλως ἢ ἐν τοῖς ὅρεσι κατὰ τὴν νύκτα ἐνοικήπουσα θεῖλλα παρίσταται ὡς νυμφικὴ πομπή. «Μία φάλα* μου ἔκαμε νύκλι** ἓνας ἄνθρωπος, ὅπως ἦσαν ἡσυχόμενοι δύο ἄνθρωποι ἔς τὰ ὑψηλότερα βουνά, ὅπου κατοικοῦσιν ἀγρίμια καὶ ἐκεῖ ἀκούσασιν τραβῆλλον*** πολὺ, καὶ ἐθαρρέψουσιν ὅπως νύκτιν ἄνθρωποι διὰ νὰ φορτώσῃσι χιόνι, διὰ νὰ τὸ πᾶγῃσι ἔς τὰ Χανιά. Καὶ ἀπ' ἧς ἐσιμώσῃσι κοντήτερα γρικοῦσι βιόλαις, καὶ λύραις καὶ ρογήσιμα παιγνίδια διὰ τοῦτο, ἐγνώρισαν καὶ αὐτοί, ὅπως δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἀρρὰ ἦσαν δαιμονικὸ συνέδριον καὶ τοὺς ἐφοῦσι καὶ πέρνουσιν ἀπὸ κοντὸ διάστημα ἀπὸ ἐκεῖ ἀποῦ ἐκάθοντο, μὲ ρογισρογῆς † φερέμεν καὶ ἄρροι μὲ ψαρά ἄρογα, ἄρροι μὲ ρογήσιμα, καὶ τοὺς ἐδείξεν ὅπως ἦσαν καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, πεζοὶ καὶ καθ' ἑαυτοὺς, πλῆθος πρᾶγμα καὶ οἱ ἄνδρες ἦσαν ἄσπροι ὡς τὰ περιστέρια, καὶ αἱ γυναῖκες παρὰ ὠρικής, ὡς αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου εἶδον καὶ ἐθαπτοῦσαν ἓνα πρᾶγμα, ὡς καθῶς καὶ βαστοῦνι τὸν ἀποθνήσκοντα νεκρὸν, μεταχύτως ἀπορῶσας, καὶ αὐτοὶ νύκτιν τοὺς βρέττουσι κάμματα μπασουτιά, ἀπ' ἧς ἐμπρὸς περὶ τῶν εἶχαν καὶ ἓνα τραγοῦδι ἀκουσμένο καὶ ἐλέγετιν, ὅπως

Νύκτιν τᾶ νὰ πᾶρωμε, νύκτιν κόραν
ἀπὸ τὸ κρημισμένο, νύκτιν μοναχίν.

καὶ ἀποφασίσασιν καὶ τοῦτ' ἐπαίξασιν μὲ μπασουτιά διὰ ταύτως καὶ αὐτοὶ ἐφωλιάσας, οἱ προσθινοὶ, μὲ φωνή «τί εἶναι;» καὶ οἱ ὀπίσθιοι ἀποκριθῆσιν, «Τὸν γαμπρὸ μας ἐσκοτώσας, τὸν γαμπρὸ μας ἐσκοτώσας,» καὶ ἐκλιγνόν, καὶ ἐφωλιάσας καὶ ἐφύγας.» ⁴

Παρόμοιαι παρὰστάσεις τῆς θεῖλλης ὡς γάρου ἢ νυμφικῆς πομπῆς ἀπαντῶσιν ἐν τῇ μυθολογίᾳ πολλῶν λαῶν, γερμανικῶν πρὸ πάντων καὶ σλαβι-

¹ Schönwerth, Aus der Oberpfalz II 112 — Mannhardt, Wald, u. Feldk. II, 93.

² Grohmann, Sagen aus Böhmen σ. 113.

³ Wak Steph. Karadschitsch, Volksmärchen der Serben ἀρ. 5.

* Φορά. ** διήγησις λ. ταυρ. *** θόρυβος λ. ἰταλ. (travaglio) † Λογισμὸν λογῆς παντοειδῆ σημασιῶν ὅτι ἐν Σφακίῳ τὸ λ μεταβάλλεται πολλάκις εἰς ρ.

⁴ Paschley, Travels in Crete τ. II σ. 232—234 Βλ. καὶ Ἀντωνιάδου, Κρητικὰ σ. 1.9—1.10.

κδν. Ἐν Masuren λέγουσιν ἐπὶ ἀνεμοστροφίλου, ὅτι «ὁ διάβολος ὀχεῖται πρὸς γάμον.»¹ Ἐν Βοημία πιστεύουσιν, ὅτι ἐν τῷ ἀνεμοστροφίλῳ ἐποχεῖται ἡ κόμψη, ἣν ὁ διάβολος ἀρπάζει ἐκ τῆς γῆς.² Οἱ Λιέσαι τῶν ῥωσικῶν μύθων ἀρπάζουσι γυναῖκας καὶ νυμφεύονται τὰς τας. Ὅποθεν δὲ ἡ βορυσώδης πομπὴ τοῦ γάμου αὐτῶν διέρχεται, ἐγείρεται σφοδρὰ καταιγὶς. Ἄν εἰς τὸν ὄρεον τῶν ἐπιπροσθήσῃ χωρίων πολλὰ οἰκίαι καταστρέφονται, ὧν ὁ ἄριστος πολὺ ἀδένδρον ἐκρίζονται. Ἐν δὲ τῇ διοικήσει, Ἀρχαγγέλου, ὁ ἀνεμοστροφίλος θεωρεῖται χορὸς τοῦ Λιέσι μετὰ τῆς νύμφης του.³ Ἐν Γερμανίᾳ τέλος ὁ ἀνεμοστροφίλος, ὅστις προηγείται καταιγίδος, καλεῖται συνήθως «Ἀνέμου νύμφη» (Windsbraut Windsprüt), ἐνίοτε δὲ ἡ ἀόχουμένη γυνή. (Das fahrende Weib).⁴ Ἰσως δ' οὐχὶ ὅλως ἀσχετος τὰς τοιαύτας παραστάσεις ἐστὶ καὶ ὁ ἀρχαῖος αἰτικὸς μῦθος περὶ ἀρπαγῆς τῆς Ὀρειθυίας ὑπὸ τοῦ Βορέου.

Ἡ κρητικὴ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οἱ ἰδόντες τὴν νυμφικὴν τῶν δαιμόνων πομπὴν ἐπυροβολήσαν καὶ ἀπέκτειναν τὸν γαμβρόν. Τοιαῦτα ἐπεισόδια ἀναφέρονται συχνάτατα ἐν ταῖς γερμανικαῖς καὶ σλαβικαῖς παραδόσεσι περὶ τῆς νυκτερινῆς ἀγρίας θήρας· ὁ βλέπων ταύτην διαρχαμένην πυροβολεῖ καὶ σκοπεύει μίαν μάγισσαν, ὃ ἡ ἀναρρίπτει μάχαιραν καὶ πίπτει αὐτὴ αἱματοσταγής. Κατὰ τὰς βοημικὰς παραδόσεις, ὅταν πυροβολήσῃ τις κατὰ τῆς ἀγρίας θήρας ἀκούεται μεγάλη βοή καὶ ταραχὴ, καὶ καταπίπτει νεκρὰ μίαν γλαυκὴν.⁵ Ἐν γένει δὲ, ἐν τοῖς μύθοις καὶ ταῖς παραδόσεσι πολλῶν λαῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἀναφέρονται τοξεύματα ἢ πυροβολισμοὶ κατὰ τῶν νεφῶν, ἢ τοῦ αὐρχανοῦ ἢ τῶν οὐρανίων σωμάτων.⁶ Ἄλλὰ ταῦτα διάφορον ἔχουσιν ἐκαστοτε ἐννοίαν καὶ ἐκ διαφόρων ἰδεῶν πολλαῖς ἀπορρέουσιν.

Ἡ περὶ νυμφικῆς πομπῆς παράδοσις δύναται νῦν ἀχθῆ εἰς τὸν γενικώτερον κύκλον τῶν πολυκρίθμων, ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην διαδεδομένων παραδόσεων περὶ τῆς μαρτυρικῆς στρατιᾶς ἢ περὶ τῆς ἀγρίας θήρας (La mesnie furieuse; le grand veneur κλπ. γαλλ. — Das wuthende Heer; die wilde Jagd γερμ.). Ἦσαν δ' αἱ παραδόσεις αὗται ἀρχικῶς μυθικαὶ ἴσως παραστάσεις τῆς εἰς ὄψιν ἐνσκηπτούσης θυέλλης, ἐκπλαῖαι ἀναμνησεῖς μετ' ἄλλων μυθολογικῶν στοιχείων. Ἐν Γερμανίᾳ συνεδέοντο στενότερα τῇ λατρείᾳ τοῦ Ὀδίου, ὃ ἀλλ' οὐ μικρὸν ἔσχον πρὸς αὐτὰς ῥοπὴν αἱ χριστιανικαὶ ἰδέαι, διότι νῦν ἀντὶ θεῶν ἢ ἡρώων ἀναφέρονται ἐν ταῖς γερμανικαῖς παραδόσεσιν, ὡς ἀ-

1 Töppen, Aberglauben aus Masuren; έκδ. 2. σ. 24. Παρὰ Mannhardt, Wald-u. Feldk. τ. II σ. 96.

2 Grohmann, Aberglauben aus Böhmen σ. 35, 95.

3 Mannhardt αὐτ. τ. I, σ. 113.

4 Grimm, D. Myth. σ. 525—526.

5 Mone, Anzeiger τ. IV σ. 309.

6 Grohmann, Sagen aus Böhmen σ. 78.

7 Βλ. ἐν ἐκτάσει Rochholz, Deutscher Glaube τ. I, σ. 44 κ. ε.

8 Simrock, D. Myth. § 71 σ. 191 δ' έκδ.

ποτελοῦντες τὴν μηχανὴν στρατιᾶν ἢ ὡς συνθηρεῦται τοῦ ἀγρίου κυνηγοῦ διάβολοι, μάγισσαι, φάσματα, νεκροί, ἀδόκτιστα παιδιά κλπ. ¹ Ἴσως ὁ πρῶτος πυρὴν τοῦ μύθου πρέπει νάναζήτῃ ἐν τοῖς Βεδικοῖς ὕμνοις περὶ διώξεως τῶν πονηρῶν δαιμόνων ὑπὸ τοῦ Ἰνδρᾶ συνοδευομένου ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τῶν Μιχρὺν (ἀνέμων), ἐν ᾗ καὶ πνεύματα τεθνεώτων. Βεδαιοτάτον ὅμως εἰσι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες εἶχον ὁμοίᾳ μυθολογήματα. ² Τούτων κυριώτατα εἰσι τὰ περὶ Ὀρίωνος διώκοντος τὰς Πλειάδας, ἢ συνθηρεύοντος μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος. ³ Ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸς λαὸς διηγεῖται πολλὰς παρὰδόσεις ἐμμέσως ἢ ἀμέσως σχετιζομένας ταῖς περὶ «μηχανῆς στρατιᾶς», ὧν τὰς πλείους, ἰδίως δὲ τὰς διαλαμβάνουσας περὶ ἁγίωνων φατμάτων, ψυχῶν τεθνεώτων καὶ τελωνίων πρὸς ἀλλήλας, οὐκ ἐξετάσωμεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ περὶ Δημόδου ψυχολογικῆς κεφαλίδι τῆς Νεοελληνικῆς ἡρώων μυθολογίας. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα ν' ἀναγράψωμεν λακωνικῆν τινὰ παρὰδοσιν, διότι αὕτη ἀναφέρει καὶ περίεργον λεπτομέρειαν κατὰδεικνύσαν τὴν σχέσιν τοῦ καρκίνου πρὸς τὰ τοιαῦτα μυθολογήματα. Ἐν Τρινάτῳ, γέρων τις, φυλάττων ἀγρὸν ἀρχαιοῦ του, ἤκουσε περὶ τὸ μεσονύκτιον μέγαν θόρυβον καὶ εἶδε πολλοὺς ἵππεας· ὅτε ἐπείσθη, ὅτι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἐτρέπη εἰς φυγὴν, ἀλλὰ κατεδίωξεν αὐτὸν ἓνας μέγας κάβουρας, ὁ ὅποιος τὸν κατέρηκεν εἰς τὸ χωρίον, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸν ἐδόγκασεν, ὅτε ἐπάτησε τὰ κατώρλια τῆς οἰκίας αὐτοῦ· ἐκ τοῦ δήγματος ἠσθένησεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὁ γέρων, προεβλήθει ὑπὸ πυρετοῦ. ⁴ Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους ὁ ἄγριος θηρευτὴς Ὀρίων θνήσκει δηχθεὶς ὑπὸ σκορπίου, ⁵ ὡς δ' ὁ τὰ μέγιστα διαδεδομένος χιναῖος μῦθος ἀναφέρει, ἐδήχθη, ὅτε ἀπεπειρήθη νὰ βιάσῃ τὴν συγκυνηγὸν Ἀρτέμιδα. ⁶ Ἀλλὰ καὶ ἐν τισὶ γερμανικαῖς παρὰδόσεσιν ὑπεμφαίνεται σχέσις τοῦ καρκίνου ἢ σκορπίου πρὸς τὴν ἀγρίαν θήραν. ⁷

VIII ΣΙΦΩΝΕΣ

Διάβολος προξενεὶ σίφωνας. — Λάμια. — Δαισιδαίμονες τρόποι πρὸς ἀποτροπὴν τῶν σιφώνων. — Σύννεφα ῥοφῶσι νερόν.

Τὸ φαινόμενον τοῦ θιλασσίου σίφωνος, ⁸ φοβερώτερον μὲν ἀλλ' ἥτταν

¹ Ἀβτ. σ. 192—193. — Ἐν γένει περὶ τῶν παρὰδόσεων τούτων βλ. Simrock § 71—73. — Grimm, D. M. σ. 807—802. — F. Liebrecht, des Gervasius Olla σ. 173—211 (La mesle furieuse). — Kuhn ἐν Haupt's Zeitschr. f. Deutsch. Alterthum τ. VI σ. 117 κ. ε. — Grehmann, Sagen aus Böhmen σ. 74—86 (Ρομαῖαι παρὰδόσεις περὶ ἀγρίας θήρας).

² Βλ. ἐν ἐκτάσει Dilthey, Die Artemis und die wilde Jagd ἐν Rhein. Museum f. Philologie N. Σ. 1870. τ. XXV. σ. 324 κ. ε.

³ Πρὸς. Preller, Gr. Myth. I. σ. 367 (351) 371—372 (355).

⁴ Παρὰ τοῦ κ. Πουλίκου Ν. Πουλικίου, ἐκ Τρινάτου.

⁵ Κατὰ τινὰ δημώδη πρόληψιν ὁ καρκίνος ἀφαιεῖται εἰς τὴν θήραν μεταβάλλεται εἰς σκορπίον· ἐν γένει δ' ἐν πολλοῖς ἀναγινώσκει ὁ λαὸς σχέσιν τοῦ καρκίνου πρὸς τὸν σκορπίον.

⁶ Βλ. Preller, Gr. Myth. II σ. 371—372 (355) καὶ τοὺς συγγραφῆς, εἰς οὓς παρὰλέμπει. — Ἴσως ὁ μῦθος εἶναι μεταγενέστερος καὶ ἀστρονομικῆς, ἐπισημθεὶς ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Σκορπίος ἐπιτελεῖ, ὅτε ὁ Ὀρίων πλησιάζει εἰς τὴν δύσιν αὐτοῦ.

⁷ Πρὸς. Simrock, D. Myth. § 73 σ. 201—202.

⁸ Κοινῶς σίφονας λέγουσι προσέτι «σιφουνικό» τὴν ὑπὸ σφοδροῦ συνοδευομένην ἀνέμου ἐπιδείαν βροχὴν, καὶ «σιφουνίζου», ἢ «σιφουνίζουσαν» ἐπὶ ὑγρῶν ὑψασμάτων, αἵτις ἐρηται ὁ ἀνεμος.

γνωστὸν τῶν τυφῶνων ἀποδίδουσιν ἐπίσης εἰς δαιμονικὴν ἐπήρειαν, πιστεύοντες ὅτι ὁ Διάβολος προξενεῖ αὐτὸ, ¹ ἐνίχυο δὲ, ὅτι αἱ Νερχίδες, καὶ ἰδίως ἡ βασίλισσα αὐτῶν, ἡ «Λάμιζα τοῦ πελάγους». Ἐν Ἱλιδι ἀναφέρουσιν εἰς τὴν Λάμιζαν τὴν αἰτίαν τῶν σιφῶνων καὶ παντὸς ἀνεμοστρεβίλου, ὑπολαμβάνουσι δὲ ταύτην δυσμενῆ τοῖς νκυτιλλομένοις καὶ ἐν γένει τρομακν. ² Ὅσακις δὲ πλοῖόν τι κινδυνεύει ἐκ σίφωνος πυροβολοῦσι κατ' αὐτοῦ διὰ τηλεβόλων, ἢ διὰ τῶν κλατυστόμων τρομπορίων, ὅπως διαρρήξωσιν αὐτόν· καὶ τοῦτο μὲν εἶναι ὀρθότατον καὶ ἀπεδείχθη πολλάκις λίαν τελεσφόρον. ³ Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα μετέπεσεν εἰς δεισιδαιμονίαν, καὶ πολλοὶ, ἀγνοοῦντες τὸν φυσικὸν λόγον αὐτοῦ, διαβλέπουσιν ἐν αὐτῷ μόνον εἶδος ἀπειλῆς κατὰ τοῦ ὑπερφυοῦς φαινομένου, καὶ ἀντὶ πυροβολισμῶν ἐπίσης συντελεστικὸν νομίζουσιν, ὅτι εἶναι, ἂν ἐμπήξωσι τὴν αἰχμὴν μαχίρας ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἱστῶν τοῦ πλοίου. ⁴ Οἱ δὲ παρὰ τὴν νότιον τοῦ Εὐξείνου ἀκτὴν οἰκοῦντες Ἕλληνες, ὅταν ἴδωσι σίφωνα (κοινῶς *ξίγον*) λαμβάνουσι μάχαιραν καὶ ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λέγοντες· «ἀναστήτω ὁ Θεὸς κλπ.» ἢ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος κλπ.» καὶ οὕτω νομίζουσιν ὅτι τὸν κόπτουσι. ⁵

Πολλὰχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐκτιγοῦσι τὸ φαινόμενον τοῦ σίφωνος, λέγοντες ὅτι εἶναι νάφη, κατερχόμενα, ὅπως ἀντλήσῃ τὸ ἀναγκαιοῦν αὐτοῖς πρὸς βροχὴν ὕδωρ. — Ἐν Κύπρῳ πιστεύουσιν, ὅτι μετὰ τὴν βροχὴν τὰ σύννεφα καταβαίνουν εἰς τὴν ἀκρηthalassia, διὰ τὴν ρουφῆζουσαν νερόν· καὶ ἐκεῖ τοῦ σταυροῦ κτακπίνουσι ὅτι εἶδον, ἢ ἄνθρωπος εἶναι ἢ ζῷον, καὶ πέτραις ἀκάμα. Πολλὰ γράβει ἀκούουσι μάλιστα εἰς ἀπόστασιν πολλῶν ὥρων, τὸν φοβερόν κρότον, τὸν ὁποῖον οὕτω προξενοῦσι. ⁶ Αἱ ἰδέαι ὁμοῦς αὗται προήλθον μᾶλλον ἐξ ἀτελοῦς καὶ ἐπιπολαίου περκατηρήσεως τοῦ φαινομένου, καὶ οὐχὶ ἐκ δεισιδαιμονίας. ⁷

N. F. POITHE.

¹ Βλ. καὶ Schmidt, Volksl. I. σ. 173.

² Wachsmuth, das alte Griechenland σ. 30-31.

³ Πρὸλ. Fonviclle, Eclairs et tonnerres. Paris, 1874 σ. 77 κ. ε.

⁴ Pégues, Histoire du volcan de Santorin. σ. 513.

⁵ Πανδωρ. τ. II' σ. 505.

⁶ Myrianteus, Die Aeyins. σ. 141.

⁷ Πρὸλ. Marcollé et Zurcher, Les météores; 4η ἐκδ. σ. 124. «Les trombes sont presque toujours entendues un bruit assourdissant, un sifflement étrange, qui augmente ou diminue suivant que le terrain au dessus duquel elles passent est plus ou moins humide.»

Σημείωσις. — Ὁ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Παιδαγωγικῷ διαπρεπὲς καθηγητὴς κ. Κωνσταντῖνος Κόντος, παρακληθεὶς ὑφ' ἡμῶν, ἐπεσήματο, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τῶν ἐν τῇ παραρτήσῃ πραγματείᾳ δημοσιευθέντων χωρίων βυζαντινῶν συγγραφέων, κριτικὰς τινας παρατηρήσεις, αἱ ἀγνωμοσύνης καταχωροῦμεν ἑξῆς.

Παρνασσὸς σ. 587—590 Γραπτέον ἴσως «τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ πνεύματος βιαζομένου (=ἀναγκάζοντος) κατενεχθὲν ἐπὶ τῆς γῆς. — σ. 590 σ. 20 γρ. «ὕπερτι, σὲν.» — σ. 22—23. Γραπτέον ἴσως «δικαιρεῖται τὰ σώματα, εἴς τις ψάσει.» — σ. 25 γρ. «ἀλώμενον.» — σ. 29 γρ. «μέρη νέμεται.» — σ. 30 γρ. καὶ λεγόμενον. — σ. 31 γρ. «μανιέραν.» — σ. 391 σ. 2. ἀντὶ πεποιημένος γρ. «πεποιημένος» (=ποιός τις γεγονώς). — σ. 5 «μηκάζον.» — σ. 18. γραπτέον ἴσως «δικαίως κατὰ τοὺς ὄφεις — ἐξολοθρεύεται, φλεγομένη μὲν καὶ — σ. 391 σ. 7. γρ. «ἀπέρριπτε.»